

## VII. РЕЦЕНЗІЇ

УДК (035)=161.2=161.1

**НОВІТНИЙ ТИП УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ РОЗМОВНИКІВ**  
(Рецензія на розмовник: **Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, Svitlana Romaniuk, Marta Zambrzycka. Szkolne rozmówki ukraińsko-polskie. Materiał pomocniczy dla nauczycieli nieznających języka ukraińskiego, którzy pracują z uczniami z Ukrainy. Warszawa, 2022).**

**Олександра Антонів**

*Львівський національний університет імені Івана Франка  
кафедра українського прикладного мовознавства  
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001, Львів, Україна  
тел.: 032 239 43 55  
ел. пошта: oleksandra.antoniv@lnu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0002-8114-2486>*

Розмовники – цікавий жанр, який характеризується значною поширеністю в різних мовах. Попри те, що розмовники досить популярні в сучасному світі, досі нема однотайної думки щодо точного визначення жанру розмовника. Його трактують як власне розмовник, словник, навчальний посібник, довідкове видання. Сучасні класифікації лексикографічних джерел не завжди згадують про розмовники як окремий тип словників. Єдине, що об'єднує зразки цього жанру, – це те, що розмовники з'являються як реакція на екстралінгвальну ситуацію і слугують для полегшення комунікації в іншомовному середовищі.

Після початку російсько-української війни у мережі інтернет спостерігаємо появу як окремих розрізнених матеріалів (списки слів на окрему тему), так і розмовників для різних категорій українців, які опинилися за кордоном.

Водночас можемо констатувати, що такі розмовники виникають і для тих соціальних груп населення, які за кордоном опікуються українськими біженцями у побуті чи професійно, наприклад, для волонтерів, лікарів, людей, які прийняли біженців у свій будинок.

У статті охарактеризовано структуру, зміст, побудову нового типу українсько-польських розмовників – розмовника для учителів, які навчають українських дітей в Польщі під час російсько-української війни. Звернено увагу на мікро- та макроструктуру розмовника. Відзначено наявність нових тем розмов з огляду на психологічну адаптацію дитини в чужомовному колективі. Проаналізовано засади укладання мовного матеріалу на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях. Описано стратегію формування комунікативної компетенції. Висловлено зауваги щодо а) дотримання норм культури української мови; б) методичних засад укладання матеріалу.

*Ключові слова:* розмовник, лексична компетенція, комунікативна компетенція, ситуативний підхід, ситуація, види мовленнєвої діяльності.

### DOI:

Російсько-українська війна спричинила появу нового типу розмовників: розмовників для адаптації українських дітей у школах за кордоном. Такі праці з'явилися у різному форматі, здебільшого електронному, у багатьох країнах. Нашу увагу привернув розмовник «Szkolne rozmówki ukraińsko-polskie. Materiał pomocniczy dla nauczycieli nieznających języka ukraińskiego, którzy pracują z uczniami z Ukrainy», розміщений за адресою: <https://cke.gov.pl/materialy-w-jezyku-ukrainskim/skolne-rozmowki-ukrainsko-polskie/>. Його авторами є викладачі кафедри українистики Варшавського університету – д-р Катажина Якубовська-Кравчик, д-р габіт. проф. Світлана Романюк, д-р Марта Замбжицька.

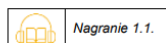
Прикметно, що розмовник розміщений на урядовому сайті і рекомендований для ужитку вчителям польських шкіл. Це один з перших розмовників, який виник за дуже короткий час від початку війни (у березні праця була опублікована на сайті Центральної екзаменаційної комісії (**Centralna Komisja Egzaminacyjna**) і став реакцією на потреби польських учителів, а також українських дітей, які опинилися в чужомовному, але дружному колективі.

Розмовник укладено за ситуативним принципом. Відповідним чином сформульовано й назви 12 частин: 1. Привітання і представлення себе. 2. Перший день у школі. 3. На лекції (1). 4. Що де є в школі? 5. У класі. Шкільне приладдя. 6. На лекції (2). 7. У їдальні. 8. Робота з книжкою. 9. Після лекції. 10. Безпечна школа. 11. Психологічна допомога. 12. Екзамени.

Перевагою електронної версії розмовника є те, що він у вільному доступі й ним можуть одночасно користуватися у різних школах Польщі. Ще однією з переваг посібника є аудіофайли до кожного з розділів.

Аналізуючи структуру розмовника і методику подання матеріалу, хочемо зауважити науковий підхід, який водночас не відірваний від життя, а є добрим підґрунтям практичності цієї праці.

Подання українського алфавіту супроводжує вимова, транслітерація (ISO 9), польська транскрипція, приклади слів, їх переклад, а також озвучення матеріалу.



Współczesna cyrylica	Wymowa	Transliteracja ISO 9	Transkrypcja PWN	Przykłady słów
<u>A</u> a	[ɔ]	A a	A a	Абетка – alfabet [abetka]
<u>B</u> b	[b]	B b	B b	Булка – bułka [bułka]
<u>V</u> v	[β], [w]	V v	W w	Вовк – wilk [wowlk]

Цікавою є структура кожного розділу. Спочатку авторки подають лексичний мінімум до теми з перекладом на польську, транскрипцією, а також виділяють жирним шрифтом наголошений склад, що спрощує читання. Перевірити себе можна за допомогою аудіозаписів.

Далі подано розрізнені фрази (наприклад мовленнєвого етикету). Наступний етап – перелік запитань, які можна почути в межах теми. Після цього подано міні-діалоги. Й останній етап – мінітексти. Невідому лексику, яка трапляється в діалозі чи тексті, перекладено після самих текстів. Тематика діалогів та текстів – щоденне життя школярів. Діалоги і тексти відтворено у транскрипціях, що значно спрощує роботу вчителя, якому треба швидко опанувати ази української мови.

Як бачимо, розміщення матеріалу – від простого до складного. Зміст розділу покриває потреби розвитку лексичної компетенції, видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, говоріння, а матеріал вводиться ситуативно, у контексті.

Серед словесного вираження комунікативних намірів: привітання, прощання, представлення себе, висловлення поради, заборони, прохання, підтримки.

Авторки посібника врахували екстралінгвальну ситуацію та ввели до складу розмовника фрази, зміст яких турбота про психологічний стан учня:

- Якщо у тебе є проблеми зі спілкуванням польською мовою, ми тобі допоможемо.
- Я хочу тобі допомогти.
- Я хочу з тобою порозмовляти.
- Всі хочуть, щоб ти добре почувався (почувалася).
- Чи в тебе хороші стосунки з іншими учнями?
- Чи колеги добре ставляться до тебе?
- Який в тебе сьогодні настрій?
- Чи щось тебе непокоїть? (ч. 11. с.4)

Варто зазначити, що такі теми, як: «Безпечна школа», «Психологічна допомога» засвідчено вперше не лише в розмовнику, але й серед підручників для навчання української як іноземної.

Лінгвокраїнознавчий аспект розмовника представлений на рівні фонетично-му, лексичному, фраз мовленнєвого етикету, а також фонові інформації, якою українські школярі не володіють. Так, наприклад, уведено інформацію про відмінну від української систему оцінювання:

У нашій школі ми ставимо оцінки від 1 до 6.

1 to ocena niedostateczna – 1 оцінка незадовільна [ocinka niezadowolna]

2 to dopuszczajaca – 2 зараховано [zarachowano]

3 to dostateczna – 3 задовільна [zadowolna]

4 dobra – 4 добре [dobrze]

5 bardzo dobra – 5 відмінно [widminno]

6 celujaca – 6 відмінно з плюсом [widminno z plusom] (ч. 3, с.5)

На рівні лексики національно-культурні відмінності представлено такою онімною лексикою: власні чоловічі імена українців: *Віктор, Іван (Іванко), Михайло, Петро (Петрик), Сергійко*; власні жіночі імена українок: *Лідія, Марійка, Мар'яна, Надійка, Олена (Оленка), Софійка*. Польський іменник презентовано антропонімами: *Івона, Кася, Матеуш, Міхал, Ян*.

Топонімну лексику засвідчують українські: *Київ, Луцьк, Львів* та польські: *Варшава Краків, Гданськ* найменування.

Оскільки аудиторія – учні, то фіксуємо назви героїв світової літератури: *Мумі тролі, Гаррі Потер, Пенні Довганчочоха*. Український колорит вносить повість *Олександра Дерманського* і казковий персонаж *Вуж Онисько*:

- *Доброго дня, діти. Сьогодні ми прочитаємо фрагмент повісті Олександра Дерманського....*

- *.....Так, ми читали його твори про Вужа Ониська. (ч. 6. с. 4).*

Назви пам'ятних місць представлено однією назвою: *музей Солідарності*.

Висловлюємо вдячність авторкам розмовника за швидке реагування на освітні проблеми, які виникли у зв'язку з вимушеною міграцією українських дітей за кордон. Сподіваємося, що готуючи розмовник до друку, колеги звернуть увагу на поодинокі недогляди:

#### одруківки

- Мене звати **Wiktor** (ч. 2. с. 4) – виправити: **Віктор**.

- *Дуже добре. А були вже на дворі?* (ч. 9. с. 5) – виправити: **надворі**

- Як тебе звати?

- Які предмети **Тобі** найбільше подобаються в нашій школі? (ч. 2. с. 4) – виправити:

**тобі**.

**кальки під впливом польської**

*Останньо* на уроці з образотворчого мистецтва ми робили власноруч листівки й *писали* їх різними мовами (ч. 2. с. 5) – виправити: **На останньому уроці.... підписували** їх.....

*У вівторок запланований вихід* у театр (ч. 3. с. 6) – виправити: **похід** у театр.

*А в яких годинах працює секретаріат?* (ч. 5. с. 3) – виправити: **Коли** працює....

**лексичні помилки**

... *не підходити до вікритих вікон* (ч. 10. с. 6) – виправити: **відчинених**. Цей зразок узятий з інтернет ресурсу.

*Перепрошую, де знаходиться їдальня?* – (ч. 4. с. 2) – виправити: ... де **розміщена** їдальня?

**граматичні помилки**

*Давай зустрінемося* в суботу (ч. 3. с. 7) – виправити: **Зустріньмося** в суботу.

*Що ти любиш робити у вільному часі?* (ч. 2. с. 2) – виправити: .... **у вільний час**.

*Я займаюся футболом з 5 років і треную* з великим задоволенням (ч. 9. с. 5) – виправити: **тренуюся**.

*Місце, де можна віднести посуд* (ч. 7. с. 3) – виправити: Місце, **куди** можна віднести посуд.

**пунктуаційні помилки**

*Розкажіть про що ви прочитали.* (ч. 6. с. 2) – виправити: **Розкажіть**, про що ви прочитали.

*Візьміть будь ласка, рюкзаки з усім необхідним* (ч. 5. с. 6) – виправити: **Візьміть**, будь ласка, рюкзаки з усім необхідним.

Можна порадити авторкам при публікації матеріалів:

а) увести фемінітиви на позначення назв професій, оскільки цю норму закріплює сучасний український правопис (див. ч. 1. с.7: *Лідія, працює економістом у банку*);

б) послідовно вводити початкову форму прикметника – форму чоловічого роду однини (див. ч. 7. с. 3 – форми середнього роду: *смачне, несмачне, гірке, со- лодке, кисле*, в інших розділах форми чоловічого роду).

Попри зауважені недоліки, «Українсько-польські шкільні розмови» авторства викладачів катедри україністики Варшавського університету Катажини Якубовської-Кравчик, Світлани Романюк, Марти Замбжицької найголовнішою метою досягли – з'явилися саме тоді, коли цього потребували комуніканти з обох боків: українського і польського. Розмовник є ґрунтовною мовною допомогою для вчителів польських шкіл, які працюють з українськими дітьми. Хоча цільова аудиторія цього розмовника – учителі, які не знають української мови, але структура посібника, легкість доступу можуть стати у пригоді і самим українським школярам, які вимушено опинилися в Польщі, та їхнім батькам.

Висловлю думку не лише представників академічної спільноти України, а й усіх українців, які переживають нелегкі часи: ми вдячні усім польським громадянам за солідарність, відкритість, польським учителям – за уважність до дітей з України, академічній польській спільноті, зокрема авторкам розмовника, за науковий підхід до комунікації у кризовій ситуації.

---

## THE NEWEST TYPE OF UKRAINIAN-POLISH PHRASEBOOKS

(Review of the phrasebook: Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, Svitlana Romaniuk, Marta Zambrzycka. *Szkolne rozmówki ukraińsko-polskie. Materiał pomocniczy dla nauczycieli nieznających języka ukraińskiego, którzy pracują z uczniami z Ukrainy. Warszawa, 2022*).

**Oleksandra Antoniv**

*Ivan Franko National University of Lviv  
Department of Ukrainian Applied Linguistic  
1 University Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine  
phone: 032 239 43 55  
e-mail: oleksandra.antoniv@lnu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0002-8114-2486>*

Phrasebooks is an interesting genre, which is characterized by a significant prevalence in various languages. Despite the fact that phrasebooks are quite popular in the modern world, there is still no consensus on the exact definition of the phrasebook genre. It is interpreted as a phrasebook, a dictionary, a study guide, a reference publication. Modern classifications of lexicographic sources do not always mention phrasebooks as a separate type of dictionary. The only thing that unites the examples of this genre is that phrasebooks appear as a reaction to an extralinguistic situation and serve to facilitate communication in a foreign language environment.

After the beginning of the Russian-Ukrainian war, we have observed the appearance of different materials on the Internet (lists of words on a separate topic) and phrasebooks for various categories of Ukrainians who were abroad.

At the same time, we can state that such phrases are also created for those social groups who take care of Ukrainian refugees abroad in their everyday life or professionally, for example, for volunteers, doctors, people who have accepted refugees into their homes.

The article describes the structure, content, construction of a new type of Ukrainian-Polish phrasebook - a phrasebook for teachers who teach Ukrainian children in Poland during the Russian-Ukrainian war. Attention is drawn to the micro- and macrostructure of the phrasebook. The presence of new topics of conversation with regard to the psychological adaptation of a child in a foreign-speaking team is noted. The principles of arranging language material at the phonetic, lexical and grammatical levels are analyzed. The strategy of formation of communicative competence is described. Remarks were expressed regarding a) the Ukrainian language norms; b) methodical principles of laying out the material.

*Key words:* phrasebook, lexical competence, communicative competence, situational approach, situation, types of speech activity.

*Стаття надійшла до редакції 05.08.2022*

*доопрацьована 09.08.2022*

*прийнята до друку 14.08.2022*